

Ö l b e i L í v i a

Az intimitás legfelső foka

/ Gergye Krisztián és a Szinesztézia

Aki ír, nem olvas. Aki olvas, nem ír. De Gergye Krisztiánnak sikerül. Úgy „olvassa” azokat a képzőművészeti alkotásokat, amelyekkel legújabb, etüdök-ből-képekből építkező, történetmozaikot létrehozó előadásában, a Szinesztéziában kapcsolatba lép, hogy közben „ír”: teremt. Kiszabadul a képből, aztán eltűnik a képben.

Az előbb Szentendrén, aztán a Kőszegi Várszínházban bemutatott Szinesztézia úgy képvisel új minőséget a táncos-koreográfus-rendező pályáján, hogy pontosan, szépen illeszkedik a pályáivhez. Sőt: jól olvasható, hommage-nak is mondható utalások teszik ismét (újra meg újra) egyértelművé, hogy ez a sokértelmű, sokszálú, talán épp csúcsra járatott és folyton alakuló életmű mennyire koherens. És úgy tűnik, hogy alapvető (de nem mozduatlan) mozgatója maga a teremtés. Annak a határ-

pontnak a kitapogatása, ahol az élő és az élettelen találkozik, ahol az élettelen élni kezd, ahol megszületik az élet (vagy a művészet). Ennek az érdeklődésnek jelképszerű, a Gergye-előadásokban konzekvensen visszatérő kifejezője a báb – maga is sokféle, de a maga módján mind a fafejű pirossipkások és a prágai Gólem rokona –, talányos kapcsolatban az emberrel, aki jelen esetben ráadásul táncos. A tánc: test és mozgás. Hol a mozgató? Ki a mozgató? „(...) a bábozás *plasztikussága közelebb áll a baletthez, mint a drámai színjátszáshoz. Tudod, mi az a plasztikusság? Állapotok átadásának sorozata. Ez a mi mindenünk: a báb magát mozgatja, ő maga súgja meg, mit akar... A báb beeszi magát a kezédbe, a járásodba. Az intimitás legfelsőbb foka...*” - magyarázza az öreg bábos mester, Kazimir Matvejevics a még gyerek Petyának Dina Rubina

Petruska-szindróma című regényében, amely voltaképpen a Pygmalion- vagy az „eredeti” Kokoschka babája-sztori újrajrása, miközben észrevétlenül szinte nélkülözhetetlen bábos kézikönyvként is működik. (Bár regénynek kevésbé bravúros és gondolatiságban kevesebbet merít, mint Afonso Cruz Kokoschka babája című regénye – amely pedig egy kiemelkedően szép és fontos Gergye-előadás trambulinja.) A Petruska-szindrómában Kazimir Matvejevics emlegeti Platónt, aki az isten marionettjének nevezte az embert - akinek „sok zsinórja van (...)”, de csak egynek érdemes alávetnie magát: „az értelem aranyzsinórjának”. Az értelemig – és tovább.

A szentendrei Ferenczy Múzeum impozáns anyagából tudatosan válogató Színesztézia-előadás közvetlen előzményének tekinthető az a sorozat, amelynek egy-egy képzőművészeti alkotással párbeszédet kezdő darabjait (mind Színesztézia) a pandémiás bezártság hívta életre, online bemutatókkal. Persze Gergye Krisztián és a képzőművészet kapcsolata nem most kezdődött; olyannyira nem, hogy a táncos életében minden bizonnyal előbb volt jelen – érzékelhetően legalábbis – a képzőművészet, mint a tánc. Táncos-koreográfus-rendezőként mindenestre kezdettől (az Egon Schiele-hommage-tól) erős összművészeti-társzművészeti érdeklődés jellemzi; ahogyan ennek az érdeklődésnek minden adandó alkalommal hangot is ad. Az összes előzményt itt és most lehetetlen (nem is célszerű) számba

venni; néhányat azonban kifejezetten érdemes. A hét éve megszületett Kokoschka babája-előadást mindenképpen. Nem is azért, mert néhány festmény (Vojnich Erzsébeté és Szüts Miklósé) magától értetődő módon került bele az előadás terébe (bár más a funkció, más a működés, mint a Színesztéziában), hanem elsősorban azért, mert báb és táncos – Gergye Krisztián partnere a Kokoschka babájában Gloria Benedikt - sokértelmű kapcsolata ebben az előadásban kapott katartikus pillanatokat hozó szerepet. De éppen ennek a kivételes előzménynek a fényében-árnyékában tűnik kevésbé hatásosnak (annak kell lennie) az újabb marionett-tánc (és a kesztyűbábos jelenet is).

A Színesztéziában Gergye Krisztiánnak Nagy Csilla a partnere. Az ellentétek vonzásának törvénye érvényes: a higany, faun, tűz-víz-levegő üzemmódban működő Gergye Krisztián mellett Nagy Csilla a megtartó föld-jegy. Másfelől pedig táncosként és koreográfusként is vendég (egyszerűen most nem lehet más) ebben az öntörvényű Gergye-világban, amelynek – hiába összművészet, hiába igazi, magas szintű összmunka a világítástól a vetítésen át a repetitív, mégis sokszínű, etüdről etüdre hullámzó zenéig – a színpad szélén a zongoránál Zombola Péter, megint csak megkettőződve a befogadó-alkotó pozíciójában –; szóval hiába minden, még a megszólaló, megnyíló, új minőségben újjászülető képek is: ez az előadás mindenképpen Gergye Krisztiáné, akinek

a szeme villanása, a háta „puszta” látványa is jelent valamit. A Szinesztéziában megmutatkozik, hogy nemcsak táncos, koreográfus, rendező, hanem nagy hatalmú „tréfacsináló” is a bábok és bábosok különös rendjéből. A tréfacsinálónak mindent szabad, túl jón és rosszon: halhatatlan figura, létezik már több ezer éve. És különös érzéke van a jelentések összecsengetéséhez. („Összeérés” – ez a szinesztézia.) Ezért nem maradhatott ki Anna Margit Misztériumjáték című olajképe a válogatásból. Misztériumjáték (teremtés-, beavatás- és szenvedéstörténet) maga a Szinesztézia-előadás is, elrugaskodva a bájos, naiv, bumfordi vásári figuráktól, megőrizve azonban a misztériumjátékot eredendően jellemző kettőséget, amely szentet és profánt természetesen képes megmutatni egymás társaságában. Nem hiányozhat a Szinesztézia-előadásból Ország Lili, akinek a Budapest Bábszínházban teljes előadást (Befalazva) szentelt Gergye Krisztián. A kis Lili-marionett gyöngéd-kecses megjelenése – és leültetése – erre az előadásra (is) emlékeztet.

A két éve Kőszegen bemutatott Gergye-előadás, a szóló Levitáció vetített Gergye-akvarellekre épül(t). A múlt évi kőszegi bemutató, az Ahol a sötétség voltaképpen egy képet imitáló díszletben „játszódik”: a háromdimenziós tér síkot mímel – síkként tűnik föl a néző szemében. A Szinesztézia jelenetei egy-egy műalkotással teremtenek kapcsolatot, egy-egy műalkotást teremtenek újjá, miközben új egészet hoznak létre. Az Ahol a sötétség és a Szinesztézia

nyitánya egymásra vetül: a gomolygó, alaktalan, plasztikus káosz-ból-anyagból- valamiből megszületik a forma, megszületik a világ, megszületik az ember és megszületik a kép (Klimó Károly: From Hungary – a létezés-szakmában utazó előadásban titokban a 20–21. századi történelem is jelen van, ez is jellemző Gergye Krisztiánra). A keretbe merevedett táncos előtt partnere tisztítja meg az üveget – a keretbe zárt kép csak egy tárgy, amíg a befogadó, főleg társalkotó meg nem szólítja, játékba nem hívja, meg nem nyitja. Gergye Krisztián és Nagy Csilla megnyitják a képeket: kiengedik, vagy inkább előhívják a képek szellemét. A Petruska-szindrómában emlegetett plasztikusság (plaszticitás) a válogatás felől nézve is fontos. A választott képek eredetiben nemegyszer „kitüremkednek” a síkból, fényekkel, árnyakkal kezdenek táncba – és ezt a tánczést csak fokozza a néha már-már transzcendens gomolygás, utazás, lebegés. Különösen szép ez az utazás Nagy Barbara *Fény-Kép* című fatábláinak fekete-fényes ritmusára – vagy *Trifusz Péter Mikrokozmoszában*, amely az ujjlenyomat barázdáinak fölnagyításával és a grafit fényeivel teremt különös labirintust-univerzumot a kinn és a benn, a fönn és lenn egymásra vonatkoztatásával. (Trifusz Péter képei nem a Ferenczy Múzeum gyűjteményéből valók, a Mikrokozmosz a régi kőszegi alkotói barátság révén került bele a Szinesztéziába – és vált egy kiemelkedő szépségű etűd szereplőjévé. Ahogy Kőszegen a szintén Vas megyei illetőségű festőművész, Orosz

Csaba Istenek-sorozatából is látható három: a misztériumjáték groteszk-bumfordi pillanataiban.) Közben a kőszegi várudvar színpadának háttérén az óriási, könnyű „vetítövásznat” – amely megsokszorozza a műalkotások méretét és eredendően kicsinek, törékenynek, mégis nagyon erősnek mutatja a táncost – néha meglebbenti a szél. A színpad közepén, a kép és a játéktér határán a kétféle világot fülke köti össze egymással, választja el egymástól. (Kundera írta: a valóság felszíni vászna előbb-utóbb meghasad.)

A Kőszegi Várszínház alkalmi tárlattal vezeti be a Gergye-premiert. Egy estére a lovagterem falaira kerülnek az előadásban szerepet játszó alkotások eredeti példányai. (A névsor önmagában lenyűgöző: Vajda Lajostól Váli Dezsőn és Barcsay Jenőn át El Kazovszkijig; több mint húsz név, több mint húsz alkotás.) A tárlatvezető Kígyós Fruzsina művészettörténész, a Ferenczy Múzeum munkatársa. Szigorúan a képekre-alkotókra szorítkozik, nem fűz előzetes értelmezést a bemutatóhoz. A tárlatvezetésen a Szinesztézia nézőjeként részt venni nem kötelező (ad absurdum lehet tárlatot nézni, aztán kihagyni

az előadást). És bár arra nézvést nincsenek, nem lehetnek mérések, hogy az előadásélmény mélységének, intenzitásának van-e köze ahhoz, hogy előtte megnéztük-e a kiállítást, az biztos, hogy tudni-látni jó. Aztán ki tudja, mit viszünk el magunkkal.

És az is biztos, hogy Gergye Krisztián és Nagy Csilla tényleg úgy működik, mint az első emberpár: kiszabadítva a képet a képből szédítő ez a kétrészes utazás. A két táncos úgy önreflexív, hogy képes újra létrehozni a legelső, rácsodálkozó, teremtő pillantást. Főleg, ha a figurativitástól messzebbre rugaszkodó képzőművészeti alkotásokkal lép kapcsolatba. Még akkor is szédítő ez az utazás, ha az első rész sűrűsége, lenyűgöző ereje (ahogyan például Vajda Lajos „ősnövényzete” a vásznon élni, növekedni, virágozni kezd; mintha Weöres gerendái közül nézne és látna is) a szünet után már csak pillanatokra tér vissza. De visszatér. Az elején a képből kiszabadított táncos végül eltűnik a képben: Barcsay Jenő *Fekete-fehér* című „Malevics-variációjának” óriási színpadi mása a fináléban olyan, mintha valaki ablakot vágott volna az égen. Rajta túl derengő fény.

Fotó: Ohr Tibor/Kőszegi Várszínház